

Türkiye ile Afrika Arasındaki İşbirliğinde Çevresel Alanda Faaliyet Gösteren STK'ların Rolü

Engin Ural
Türkiye Çevre Vakfı
Genel Sekreteri

Giriş

STK'lar, çoğulcu toplum yapısının birer parçası ve toplumsal– siyasal yaşamın önemli birer bileşenidirler. Toplumlardaki iç ve dış etkenlerin etkisi nedeniyle STK'lar, kendi hedefleri doğrultusunda karar alma mekanizmalarına etki etmek amacıyla çeşitli yolları ve kanalları kullanırlar. Gelişerek; eğitim, kadın hakları, çevre, aile, insan hakları ve ekonomi gibi farklı alanlarda hizmetler sunan STK'ların toplumdaki yeri, söz konusu kuruluşların, kamuoyunu etkileme ve seslerini duyurma kapasitelerine göre değişiklik gösterir.

20. yüzyılın sonunda STK'ların iktisadi, siyasi ve kültürel toplum yaşamlarında ve yer aldıkları etkinliklerdeki rollerine baktığımızda bariz bir yükseliş olduğunu görürüz. Günümüzde, insanların organizasyonel yeterlilikleri, devlet organizasyonundan ve bürokrasisinden oldukça farklı boyutta gelişim göstermekte ve toplumsal hareketler, bu sürecin bir parçası olarak istikrarlı bir hız kazanmaktadır. Bu hareketlerin gelişiminde iki temel bileşen açıkça etkili olmaktadır. Bunlardan biri katılımken, diğeri de küreselleşmedir.

Bir kavram olarak katılım; siyasi, ekonomik ve organizasyonel olmak üzere bir dizi bileşenden oluşmaktadır. STK'lar bağlamında ise katılım; kişilerin, gereksinimlerine ve fikirlerine göre karar alma süreçlerinde inisiyatif alabildikleri ve bu şekilde kurum ve kuruluşları kontrol edip yönlendirebildikleri yaratıcı eylemler yoluyla ortaya çıkan bir süreçtir. Bu süreç, başkaları tarafından planlanan, uygulanan ve denetlenen etkinliklerde sadece boy göstermekten çok daha ileridedir. Netice itibariyle katılım, insanların kendilerini belirli bir toplumsal hareket içinde tanımlayabilmeleri anlamına gelmektedir. Bu toplumsal hareket ise genel anlamda sivil toplum olarak bilinen bir bütünün parçasıdır ve bu yolla kişiler, söz konusu bütünün içinde aktif bir şekilde söz hakkına sahip olurlar.

Birleşmiş Milletler sistemi ile başlayarak; tüm uluslararası örgütler, kalkınma yardımı dağıtan neredeyse tüm devletler ve diğer tüm benzer programlar, STK'ların önemini, toplumda refah ve yüksek yaşam standartlarını yakalamak amacıyla gerçekleştirilen tüm girişimlerde oynadıkları rolün değerini bilmektedirler. Günümüzde

yardım alan veya dağıtan her ulus, yeni imkânlar arayışındadır. Bu arayışın en önemli sonuçlarından biri de kendisini mevcut siyasi kamplaşmalardan ayıran “STK hareketidir”. Söz konusu hareket, içinde bulunduğumuz yüzyılda ağırlığını hissettirecektir.

Günümüz dünyasında STK’ların gelişim tartışmalarına ve yaklaşımlarına yönelik yapmış oldukları katkılar ve olumlu etkiler, geniş kitleler tarafından kabul edilmektedir. STK’ların büyük başarıları arasında; kişilerin, kalkınma politikalarında ve stratejilerinde kalkınma sürecinin merkezinde yer almaları, katılımın öneminin vurgulanması, yoksullukla mücadele, toplumsal refaha ve eşitliğe gündemin ön sıralarında yer verme, doğal ortamı koruma ve kültürel kimlik sorununa daha fazla önem verme gibi girişimleri sıralamak mümkündür. STK’lar; yalnızca kendi ulusal sınırları içerisinde değil, aynı zamanda uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilerde de etkin roller oynamaktadırlar. Ayrıca STK’lar; doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin güvence altına alınması ve çevresel olarak uygun teknolojilerin tercih edilmesi gibi tüm dünyayı ilgilendiren ortak konulara dikkat çeken ve bu anlamda çözümler üreten birincil kurumlardır.

Çevresel İşbirliğinin Önemi

Uluslararası ilişkilerde çevre ile ilgili sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte ülkeler arasında işbirliğine yönelik yeni sorunlar da görülmeye başlamıştır. Bu sorunların bazıları, dünyanın her bölgesini etkilemeyecek olsa da eğer sorun, ortak bir çabayla çözülebilecek gibi ise söz konusu sorunun çok taraflı müzakerelerde ve uluslararası görüşmelerde kapsamlı olarak ele alınması şarttır.

Çevresel korumaya yönelik uluslararası işbirliklerinin etkili olabilmesi için ulusal yönetimlerin bu konuya kendilerini adanmaları ve etkinliklerinin sürdürülebilir bir koordinasyona sahip olması gerekmektedir. İdeal olarak bu türden anlaşmalarla birlikte, çeşitli alanlarda devlet tutumlarını yöneten, bir küresel çevresel rejimler ağı oluşturulur. Ancak belirli alanlarda bir takım başarılar elde edilmiş olsa da geri kalan diğer alanlarda başarılı ve gerçek bir uluslararası işbirliği ihtimali oldukça uzak görünmektedir.

Uluslararası çevresel işbirliğinin yavaş gelişmesi; kaynak azaltma, kirlilik, toprak kayması, türlerin tükenmesi, ormansızlaşma ve çölleşmenin yıkıcı etkilerinin oldukça gerisindedir. Sorunların büyüklüğü, küresel çevre sorunlarının uzun vadeli olduğu; dolayısıyla acil adımlar atılmasına gerek olmadığı görüşü ve bilimsel belirsizlik gibi etkenler, devletler arasında bekle ve gör tutumunun hâkim olmasına neden olmuştur. Bu güne kadar imzalanan anlaşmalar, oldukça yavaş, belirsiz ve genel olarak

geliştirilmektedir. Bu nedenle çok sayıda uluslararası çevre anlaşmasının imzalandığı son otuz yıldan uzun sürede, küresel çevrenin konumuna ilişkin hiçbir gelişme kat edilememiştir.

Türkiye ile Afrika Arasındaki İşbirliğinde Çevresel STK'ların İşlevleri

Uluslararası boyutta çevresel işbirliği, çapı ve önemi açısından gelişme kaydetmektedir. Çevresel sorunların birçoğunun, yalnızca ülkeler arasında sağlanacak bir işbirliği ile çözülebileceğinin fark edilmesiyle birlikte çevre politikaları, uluslararası anlamda kabul edilen politikalar olmaya başlamıştır.

Türkiye doğrudan ya da uluslararası örgütler aracılığıyla olmak üzere her zaman çeşitli ülkelerle işbirliği içerisine giren bir ülke olmuştur. Son yıllarda Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilerin gelişimi de memnuniyetle karşılanmaktadır. Türkiye ve Afrika ülkeleri, birlikte çok farklı alanlarda işbirliği çalışmaları yürütmektedirler. Türkiye, Afrika ülkeleri ile arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel bağlarını daha da geliştirmenin yollarını aramaktadır. Afrika ülkelerinin ve Türkiye'nin üstesinden gelmek zorunda oldukları sorunlar arasında çevresel sorunların da bulunduğu bilinen bir gerçektir. Afrika, kültürü ve kaynakları açısından oldukça zengin bir kıta olmasına rağmen, diğer yandan büyük sorunlarla mücadele eden bir kıtadır.

Dünyanın geri kalanında da olduğu üzere Afrika'da ve Türkiye'de çevresel sorunlar şüphesiz büyük önem taşımaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından en önemli sorunlar arasında çevre, iklim değişikliği, küresel ısınma ve enerji konuları yer almaktadır.

Sivil toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları algısının tüm dünya genelinde yaygınlaştığı bilinmektedir. Ayrıca çevre konusunda faaliyet gösteren STK'lar, diğer STK'lar arasında en aktif ve etkin çalışanlardır. Ülkelerin neredeyse tamamında hükümetler, çevre üzerine çalışan STK'larla işbirliği yapma gereksinimi duymaktadırlar.

Bu anlamda çevresel STK'lar, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi açısından önemli roller oynamaktadırlar. Söz konusu roller, yakın gelecekte daha da önem kazanacaktır.

Bu açıdan bakıldığında, çevre alanında faaliyet gösteren Türk ve Afrikalı STK'lar arasında gerçekçi ve sürekli işbirliklerinin geliştirilmesi gerektiği ortadadır.

Afrika ülkelerinin asıl gereksinimlerini göz önünde bulundurduğumuzda Türkiye'nin tarım, kırsal kalkınma ve su kaynakları yönetimi, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) gelişimi, güvenlik, yetersiz beslenmeyle mücadele, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, etkin ulaşım ağı, enerji ve doğal kaynaklarının keşfi ve değerlendirilmesi, eğitim, bilim ve teknoloji, gençlere yönelik etkinlikler, spor ve kültürel değişim programları gibi alanlarda projeler geliştirmeye öncelik vermesi gerekmektedir. Türk ve Afrikalı teknik uzmanlar, Afrika ülkelerinin birçoğunda zaten bu alanlarda işbirliği çalışmaları yürütmektedirler.

Bu noktada, karşı karşıya olduğumuz en önemli sorun, finansman sorunudur. STK'ların tamamının ne kadar aktif oldukları fark etmeksizin, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olmalarından ötürü, finansal destek bulma sorunu yaşamaktadırlar.

Daha fazla detaya girmeksizin, “çevre” kavramının, yukarıda bahsedilen özel sorunlar da dâhil olmak üzere, yaşamın tüm açılarını kapsadığını ifade etmek mümkündür. Çevre konusu, STK'lara işbirliği anlamında mükemmel bir alan yaratmaktadır. Bu da elbette ki halkların işbirliğiyle mümkün olacaktır.